



تبیین ابعاد و مولفه‌های جایگاه حقوق مالکیت فکری در نظام حقوق بین‌الملل عمومی

پژمان میرکریمی^۱
سید باقر میرعباسی^{۲*}
مریم مرادی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۲۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۲۸

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، تبیین ابعاد و مولفه‌های جایگاه حقوق مالکیت فکری در نظام حقوق بین‌الملل عمومی می‌باشد. رسالت عظیم حقوق بین‌الملل در غایت، استقرار نظم، صلح و امنیت جهانی است که امروزه یکی از اساسی‌ترین نگرانی‌های بشریت به شمار می‌رود. حقوق مالکیت فکری نیز پلی میان حقوق بین‌الملل و حقوق خصوصی است، خود از حمایت‌های قوانین بین‌المللی برخوردار است و هم‌اکنون به جهت کاربرد بی‌حد و مرز آن از مهم‌ترین مسائل عصر حاضر به شمار می‌رود؛ اهمیت آن زمانی بیشتر مبرهن می‌گردد که در عرصه بین‌الملل مرزهای جغرافیایی را شکسته موجبات رشد، پیشرفت‌های علمی را برای کشورها به ارمغان می‌آورد و اثر خود را از کشوری به کشور دیگر به نمایش می‌گذارد. اما حقوق مالکیت فکری با چنین ابعاد گسترده‌ای چه نقش و جایگاهی بر مهم‌ترین غایت و مأموریت نظام حقوق بین‌الملل یعنی تحقق نظم، صلح و امنیت جهانی دارد؟ در این پژوهش با بررسی جایگاه حقوق مالکیت فکری در نظام حقوق بین‌الملل این مهم منتج گردید که حقوق مالکیت فکری در کنار آثار مثبت خود بر ایفای تعهدات بین‌المللی، آثار منفی نیز بر این تعهدات داشته و در برخی از مصادیق آثار خود منجر به نقض تعهدات بین‌المللی می‌گردد و صلح و امنیت جهانی را به خطر می‌افکند. تولید، اختراع، استفاده و گسترش سلاح‌های کشتار جمعی توسط مالکان حقوق مالکیت فکری، اختصاص انحصاری تولید دارو، تجهیزات پزشکی، واکسن و تحریم آن برای کشورهای دیگر، نمونه‌هایی از نقض صلح و امنیت جهانی است که متأسفانه در مقررات بین‌المللی مالکیت فکری نه تنها ضمانت اجرایی برای بازدارندگی از این موارد وجود ندارد، بلکه بعضاً راه چنین اقدامات نقضی را باز گذاشته است. در این مقاله نگارندگان به شیوه توصیفی - تحلیلی به تبیین این موارد اشاره داشته‌اند.

واژگان کلیدی: حقوق مالکیت فکری، حقوق بین‌الملل، تعهدات بین‌المللی، صلح و امنیت جهانی.

مقدمه

^۱ دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران. pmk.zarasvand@gmail.com

^۲ استاد، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول): mirabasi@ut.ac.ir

^۳ استادیار، گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران. maryam.moradi@iauqeshm.ac.ir

یکی از موضوعات حیاتی جهان امروز که باعث نگرانی و آشوب بشریت در قرن بیست و یکم شده است، نقض گسترده بسیاری از مصادیق حقوق بشر در سرتاسر جهان و به خطر انداختن صلح و امنیت جهانی است که این نقض غالباً از سمت دولت‌های مختلف نسبت به اتباع خود و یا دیگر ملت‌ها و اقوام انجام می‌شود. البته بعضاً شاهد این هستیم که این نقض توسط گروهک‌های غیرنظامی که شناسنامه‌ای برای شناسایی و انتساب آنها به دولت خاصی وجود ندارد، انجام می‌گردد. سازمان ملل متحد نیز که زمان زیادی از تاریخ تأسیس آن می‌گذرد، آنگونه که در مقدمه منشور این سازمان آمده است، ایجاد صلح و امنیت جهانی را بنیادی‌ترین هدف خود قرار داده است. اعضای عضو این سازمان نیز متعهد به این مهم بوده و ضمانت اجرایی در اسناد از جمله منشور برای نقض صلح و امنیت بین‌المللی پیش‌بینی شده است. دولت‌ها عضوی از جامعه بین‌المللی هستند و در قبال صلح و امنیت جهانی تکلیف و تعهد دارند.

حقوق مالکیت فکری که در جهان امروز به جهت کاربرد بیش از حد آن، مرزهای جغرافیایی را شکسته و از حیث بین‌المللی اهمیت بسیار فراوانی یافته است، باعث تحولات عظیم علمی، فرهنگی، هنری، اکتشافی و اختراعی گردیده است. اما با چهره‌ای دوگانه در عرصه بین‌الملل ظاهر شده است. حقوق مالکیت فکری از جهتی که برای رشد و پیشرفت بشر بسیار حیاتی بوده و حمایت و حفاظت از خالقان و مالکان این آثار به رشد و پیشرفت آنان و به تبع یک کشور و جهان کمک می‌کند دارای اثر مثبت است و اتخاذ اقدامات قانونی جهت تنظیم و قاعده‌مند ساختن چهارچوب‌های حمایتی هم دولت‌ها را به حفاظت و حمایت از اثر و خالق یا مالکان آثار ملزم می‌سازد و هم ثالثان را از بهره‌مندی بدون مجوز و حق خالق و مالک منع می‌کند. قواعد حقوق بین‌الملل مالکیت فکری دولت‌ها را متعهد می‌کند تا به حقوق صاحبان محصولات فکری و صنعتی احترام گذارده و نقض این حقوق انحصاری توسط طرفین ثالث جلوگیری کنند. اما آنچه محل نزاع در پژوهش حاضر به شمار می‌رود؛ این است که جایگاه حقوق مالکیت فکری در نظام حقوق بین‌الملل و استقرار صلح و امنیت جهانی چیست؟ و نقش آن در ایفای تعهدات بین‌المللی در خصوص صلح و امنیت جهانی چیست؟ در حقیقت حقوق مالکیت فکری به چه میزان در تهدید یا تأمین نظم، صلح و امنیت جهانی نقش دارد و مؤثر است. در پژوهش حاضر به بررسی نقش و جایگاه حقوق مالکیت فکری در حقوق بین‌الملل عمومی با رویکرد نقش آن در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی پرداخته خواهد شد.

پورهاشمی و ارغند (۱۳۹۲) در بخشی از کتاب خود تحت عنوان «حقوق بین‌الملل محیط زیست» به تعهدات حقوق بین‌الملل عمومی در خصوص محیط زیست پرداخته‌اند و مستقیمی و طارم سری (۱۳۷۵) در کتاب خود با عنوان «مسئولیت بین‌المللی دولت» به مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در عرصه بین‌المللی پرداخته است. نیاورانی و جاوید (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان «حق دسترسی به داروهای اساسی در چارچوب موافقت‌المللی نامه تریپس و چالش حمایت از حق بین‌بشر بر سلامت» به حق سلامت در عرصه بین‌المللی با محوریت حق دسترسی به دارو اشاره دارد. هم‌چنین مهرپور (۱۳۸۸) در مقاله خود «ساز و کارهای بین‌المللی و میزان بازدارندگی آنها در نقض حقوق بشر» به ضمانت‌اجراهای موجود در حقوق بین‌الملل برای نقض تعهدات بین‌المللی می‌پردازد. هر چند حول محور موضوع حاضر پژوهش‌هایی صورت گرفته اما در مورد همین موضوع پژوهشی در دسترس نیست. در ادبیات تحقیق تا جایی که محقق بررسی نموده و مطلع می‌باشد، کار مشابه انجام نگردیده است و در واقع می‌توان گفت در خصوص موضوع این تحقیق، هیچ تحقیقی در کشور انجام نگرفته است و از حیث بررسی نقش حقوق مالکیت فکری در نظام حقوق بین‌الملل عمومی و با توجه به متفاوت بودن گرایش عمومی و خصوصی این دو رشته، پژوهش دارای نوآوری می‌باشد.

۱. حقوق مالکیت فکری^۱

مالکیت، مهم‌ترین حق عینی است و رابطه‌ای است بین شخص و شیء که به او حق هرگونه تصرف و انتفاع را می‌دهد. مالکیت حقی است مطلق، زیرا به موجب آن مالک حق دارد هرگونه تصرف در مال خود کند، مگر قانون استثناء کرده باشد و از تصرفات دیگران در آن جلوگیری کند. امروزه کلمه مالکیت برای بعضی از حقوق که مانند حقوق عینی است ولی موضوع آن شیء معین مادی نیست و فعالیت و اثر فکری انسان است هم به کار می‌رود؛ مثل حق تاجر نسبت به علامت تجاری. (صفائی، ۱۳۸۹: ۱۶۸) حقوق مالکیت معنوی مجموعه‌ای از اصول، آئین‌ها و قواعدی است که در هر نظام حقوقی به صورت عرفی یا قراردادی شکل گرفته است تا به وسیله آنها، آن دسته از اندیشه‌های انسانی که هم تجلی خارجی داشته و هم ارزش مالی دارد، ضابطه‌مند گردیده و بدین وسیله هم صاحب اندیشه مورد حمایت قرار گیرد و هم امکان بهره‌مندی جامعه از آن اندیشه فراهم شود و مصادیق آن به طور عمده سه موضوع را در بر می‌گیرد: کپی‌رایت، حق اختراع، علائم

^۱. Intellectual Property Rights.

تجاری و موضوعات فرعی تر آن عبارتند از: طرح های صنعتی، الگوهای مصرفی، مشخصات جغرافیائی، اسرار تجاری و سایر اطلاعات محرمانه، رقابت غیر منصفانه، گونه های گیاهی، تراشه ای نیم رسانا، پایگاه داده ها و حق اعتبار که هریک از موضوعات، شامل شبکه پیچیده ای از مفاهیم، قواعد، آئین ها و نمادهای حقوقی در سطح نظام های ملی و بین المللی می باشد. (رئیس و آقائی، ۱۳۹۵: ۱۴) حقوق مالکیت فکری فرد یا جمع را مطمئن می سازد که محصول فکری، مورد سوء استفاده قرار نمی گیرد و در برابر تجاوزات غیرقانونی مورد حمایت واقع می شود و برای صاحبان آن دارای ارزش فراوانی است و این اشخاص تلاش می کنند که از حمایت آن هرچه بیشتر استفاده کنند. البته باید توجه کرد که فکر نو تا زمانی که ضبط نشده باشد یا به شکل خاصی آشکار نشود به عنوان مالکیت فکری، به حساب نمی آید. (نوروزی، ۱۳۹۶: ۲۰) حقوق مالکیت فکری دارای دو شاخه اصلی است که در ماهیت، قواعد و موضوعات دارای تفاوت های اساسی با یکدیگرند. شاخه اول، مالکیت صنعتی است که به نوبه خود دارای دو مقوله از حقوق یعنی حقوق راجع به ابداعات و اختراعات (به طور عمده) و علائم تمیزدهنده شامل علائم و نام های تجاری است. شاخه دوم، حقوق مالکیت ادبی و هنری است که شامل حق مؤلف و حقوق مجاور است و موضوعات مورد حمایت در این دو مقوله با اندکی تفاوت در نظام کیی رایت هم مورد حمایت هستند. (زرکلام، ۱۳۸۷: ۲۵۲)

۲. حقوق بین الملل عمومی

از نظر موضوع در علم حقوق حقوق بین الملل، به دو شاخه اساسی حقوق عمومی و حقوق خصوصی، و بر مبنای ارتباط قاعده حقوقی با یک یا چند «دولت کشور» به دو شاخه حقوق داخلی یا ملی و حقوق بین الملل تقسیم شده است. می توان گفت در عمل تقریباً همه حقوق دانان این تقسیم بنیادین را پذیرفته اند، برخی از آنان در چهارچوب بحث از شاخه های فرعی حقوق عمومی و حقوق خصوصی به تعریف و ذکر اقسام حقوق بین الملل پرداخته اند. (فرج صده، بی تا: ۵۱-۴۱) حقوق بین الملل عمومی نیز شاخه ای از حقوق بین الملل بوده و به معنای مجموعه قواعد و مقررات لازم الاجرائی است که ناشی از روابط بین الملل، تنظیم کننده مناسبات میان اعضای جامعه بین المللی و روابط بین دولت ها با یکدیگر یا دولت ها با سازمان های بین المللی را تنظیم می نماید و منبع اصلی آن هم قراردادهای و پیمان های بین دول یا عرف و عادت و رویه دادگاه های بین المللی است. (سهرابی، ۱۳۸۳: ۱۷-۱۵) حقوق بین الملل عمومی مفاهیم و منابعی چون حقوق بشر، حقوق دریاها، حقوق بشر دوستانی، حقوق معاهدات بین الملل، حقوق بین الملل هوایی، حقوق بین الملل

فضایی، حقوق دیپلماتیک، حقوق کنسولی، حقوق بین الملل اقتصادی، حل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی، مسئولیت بین المللی، حقوق محیط زیست و سلامت بین المللی را در بر می‌گیرد.

۱-۲. تعهدات حقوق بین الملل ذیل معاهدات و کنوانسیون‌ها در خصوص صلح و امنیت بین المللی

معاهده، کنوانسیون، عهدنامه یا پیمان، یک توافقنامه بین المللی است که میان ساز مانهای بین المللی یا کشور منعقد شده و ایجاد کننده قوانین و مقررات بین المللی می‌باشد. (والس، ۱۳۸۲: ۲۸۰) به موجب تمامی اسناد مذکور، حقوق بین الملل تعهداتی را در خصوص تابعان خود، دولت‌ها و سازمان‌ها بر دوش دارد. که در ادامه به صورت کلی به آن پرداخته می‌گردد. قواعد آمره در رأس سلسله مراتب حقوق بین الملل قرار می‌گیرند و بعد از آنها معاهدات عام و عرفهای عام و سپس معاهدات خاص و عرفهای خاص و در نهایت اصول کلی حقوقی قرار دارند. (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۲: ۸۹-۸۸) معاهدات بین المللی^۱ نیز اسنادی هستند که بخشی از تعهدات بین المللی را خود جای داده‌اند. که موضوع پایبندی به آن به عنوان یک امر حتمی قلمداد شده است.

(Crawford & Olleson, 2000:29) اصول زیر از جمله اصولی که در معاهدات و کنوانسیون‌ها نیز به عنوان تعهدات حقوق بین الملل مطرح هستند و به عنوان قواعد آمره توسط جامعه بین المللی پذیرفته و به رسمیت شناخته شده‌اند:

- ۱) اصل وفای به عهد؛
- ۲) اصل حسن نیت؛
- ۳) اصلی منع توسل به زور و تحریم جنگ منع تجاوز؛
- ۴) اصل حق ملت‌ها در تعیین سرنوشت خود؛
- ۵) اصل احترام به حاکمیت استقلال و تمامیت سرزمینی کشورها است؛
- ۶) اصل دفاع مشروع؛
- ۷) اصل منع دزدی دریایی؛
- ۸) اصل منع هواپیما ربابی؛

^۱ معاهده بین المللی به معنی عام کلمه، نوعی توافق بین المللی است که بصورت کتبی بین تابعان حقوق بین الملل منعقد شده و مشمول حقوق مزبور نیز می‌باشد (ماده ۲ بند ۱ شق الف از کنوانسیون‌های وین ۱۹۶۹ و ۱۹۸۶). بنا بر این تعریف معاهده دارای خصوصیات زیر می‌باشد:
 ۱. آزادی در نحوه کتبی بودن معاهده بین المللی؛ ۲. بین تابعان حقوق بین الملل منعقد شده باشد؛ ۳. مشمول حقوق بین الملل باشد و ۳. دو یا چند جانبه باشد.

- ۹) اصل منع کشتار جمعی؛
- ۱۰) اصل منع جنایت علیه بشریت؛
- ۱۱) اصل منع جنایت جنگی؛
- ۱۲) اصل منع بردگی؛
- ۱۳) اصل عدم تبعیض نژادی؛
- ۱۴) اصل منع آلودگی شدید محیط زیست، دریاها و ماورای جو؛
- ۱۵) اصل احترام به حقوق و آزادی های اساسی بشر؛
- ۱۶) اصل حاکمیت کشورها بر منابع طبیعی خود (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۲: ۱۸۰-۱۷۹)

در منشور سازمان ملل متحد می توان مهم ترین تعهدات حقوق بین الملل را به قرار ذیل احصاء نمود:

- ۱- حفظ صلح و امنیت بین المللی و بدین منظور به عمل آوردن اقدامات دسته جمعی مؤثر برای جلوگیری و برطرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هرگونه عمل تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح و فراهم آوردن موجبات تعدیل و حل و فصل اختلافات بین المللی یا وضعیت هایی که ممکن است منجر به نقض صلح گردد با شیوه های مسالمت آمیز و برطبق اصول عدالت و حقوق بین الملل؛
- ۲- توسعه روابط دوستانه در بین ملل بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل و انجام سایر اقدامات مقتضی برای تحکیم صلح جهانی؛
- ۳- حصول همکاری بین المللی در حل مسائل بین المللی که دارای جنبه های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی یا بشردوستی است و در پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همگان بدون تمایز از حیث نژاد - جنس - زبان یا مذهب؛
- ۴- بودن مرکزی برای هماهنگ کردن اقداماتی که ملل جهت حصول این هدف های مشترک معمول می دارند. (ماده ۱، منشور ملل متحد)

بخشی از تعهدات بین المللی که شامل برخی از کنوانسیون ها یا معاهدات می شود و نیز هدف اصلی منشور یعنی ایجاد نظم، صلح و امنیت جهانی را دنبال می کند از قرار ذیل است:

- ۱) کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات های بتر حمانه، غیرانسانی یا تروذیلی (۱۹۸۴)

این کنوانسیون که با تکیه بر ماده ۵ اعلامیه حقوق بشر و ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی - سیاسی تدوین گردید، به کاراتر ساختن تلاش‌های معمول جهت از میان برداشتن رفتارها و مجازات‌های بیرحمانه و غیر انسانی می‌پردازد. (نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹: ۳۶۷-۳۱۳)

۲) کنوانسیون جلوگیری از کشتار جمعی و مجازات آن مصوب ۹ دسامبر ۱۹۴۸

طرف‌های متعاقد با در نظر گرفتن اینکه مجمع سازمان ملل متحد به وسیله قطعنامه شماره (۱) ۸۶ مورخ ۱۱ دسامبر ۱۹۴۶ خود اعلام داشته که کشتار جمعی (ژنوسید)^۱ جنایتی است که نسبت به حقوق بین‌الملل ارتکاب می‌شود و برخلاف روح و مقصد سازمان ملل بوده و دنیای متمدن چنین عملی را محکوم می‌کند و با اذعان به اینکه در تمام دوره‌های تاریخ این عمل خسارات بسیاری به عالم انسانیت وارد ساخته‌است و با اطمینان به اینکه برای رهایی عالم انسانیت از چنین بلیه وحشتناک همکاری بین‌المللی ضرورت دارد.^۲ (مرکز مطالعات حقوق بشر، ۱۳۸۱)

۳) کنوانسیون منع توسل به زور، پیمان بریان-کلوگ یا پیمان پاریس ۱۹۲۸

پیمان پاریس در ۲۷ اوت ۱۹۲۸ به امضا رسید. نام رسمی این پیمان همگانی برای خودداری از جنگ است. این پیمان، جنگ را به عنوان وسیله حل کشمکش‌های بین‌المللی محکوم کرد و توسل به جنگ را برای نیل به مقاصد سیاسی ممنوع اعلام کرد. کنوانسیون‌های ذیل نیز همگی به منع توسل به زور و تحریم جنگ می‌پردازند. که اختصاراً به آنها اشاره می‌گردد. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۹۲: ۵۳۸-۵۳۷)

۴) کنوانسیون منع گسترش، تولید، انباشت و بکارگیری سلاح‌های شیمیایی و انهدام

آن‌ها ۱۹۹۳

هر دولت عضو این کنوانسیون متعهد می‌شود که هرگز تحت هیچ شرایطی دست به اقدامات زیر نزند:

- الف - توسعه، تولید، اکتساب به هر طریق، انباشت یا نگهداری سلاح‌های شیمیایی، یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم سلاح‌های شیمیایی به دیگران؛
- ب - استفاده از سلاح‌های شیمیایی؛

^۱ Genocide.

^۲ مقدمه کنوانسیون جلوگیری از کشتار جمعی و مجازات آن مصوب ۹ دسامبر ۱۹۴۸.

- پ - زمینه سازی جهت هر نوع آمادگی های نظامی برای کاربرد سلاح های شیمیایی؛
ت - کمک رسانی، تشویق یا ترغیب دیگران؛
- ۱- به هر صورت ممکن برای درگیر شدن در فعالیت هایی که به موجب این کنوانسیون برای دولت های عضو ممنوع شده است.
 - ۲- هر دولت عضو متعهد می شود که سلاح های شیمیایی تحت تملک یا در اختیار خود، یا آنچه در هر مکانی که در قلمرو تحت صلاحیت یا کنترل وی قرار دارد را طبق مقررات این کنوانسیون نابود سازد
 - ۳- هر دولت عضو متعهد می شود که کلیه سلاح های شیمیایی رها کرده در سرزمین دولت عضو دیگر را طبق مقررات این کنوانسیون نابود سازد
 - ۴- هر دولت عضو متعهد می شود که کلیه تأسیسات تولید سلاح های شیمیایی در مالکیت یا در اختیار خود، یا آنچه در هر مکانی در قلمرو تحت صلاحیت یا کنترل وی قرار دارد را، طبق مقررات این کنوانسیون نابود سازد
 - ۵- هر دولت عضو متعهد می شود که از مواد ضد اغتشاش به عنوان یک روش جنگی استفاده ننماید (ماده ۱ کنوانسیون).^۱ کنوانسیون منع گسترش سلاح های بیولوژیک ۱۹۷۲، معاهده منع گسترش سلاح های هسته ای ۱۹۶۸، کنوانسیون منع گسترش سلاح های شیمیایی ۱۹۹۳ همگی به نوعی به منع تولید، استفاده از سلاح های کشتار جمعی پرداخته است.

۵) کنوانسیون های مربوط به حقوق بین الملل محیط زیست

حقوق بین الملل محیط زیست: «مجموعه ای از قواعد است که موضوع آن پیشگیری از محیط زیست و هدف آن حفاظت از محیط زیست است.» (پورهاشمی و ارغند، ۱۳۹۲: ۲۲) که بر مبنای حفظ حقوق بشر و نظم و صلح و امنیت جهانی طرح ریزی شده است. معاهدات و کنوانسیون هایی برای مبارزه با آلودگی های نفتی، شیمیایی و هسته ای برای حفاظت از دریاها، جو، خشکی منعقد شده است. که در ذیل نمونه هایی از آن به اختصار بیان می گردد:

کنوانسیون وین برای حفاظت از لایه ازن - وین، کنوانسیون بازل درباره کنترل انتقالات برون مرزی مواد زاید زیان بخش و دفع آنها، کنوانسیون مدیریت زیست محیطی آلاینده های آلی پایدار - POPS (استکهلم)، کنوانسیون آیین اعلام رضایت قبلی برای مواد شیمیایی و آفت کش های

۱. ماده ۱ کنوانسیون منع گسترش، تولید، انباشت و بکارگیری سلاح های شیمیایی و انهدام آن ها ۱۹۹۳.

خطرناک خاص در تجارت بین‌المللی PIC (روتردام)، پروتکل مونترآل در مورد مواد کاهنده لایه ازن الحاقی به کنوانسیون وین، پروتکل کنترل انتقالات برون مرزی مواد زائد خطرناک و دیگر ضایعات در دریا، پروتکل حفاظت از دریای خزر در برابر آلودگی ناشی از منابع و فعالیت‌های مستقر در خشکی.^۱

۶) حق سلامت بین‌المللی

حق سلامت که یکی از اساسی‌ترین حقوق بشر به شمار می‌رود که مفاهیم حق استاندارد کافیه از سلامت و رفاه از جمله غذا، پوشاک، مسکن، مراقبت پزشکی، دارو، درمان، خدمات اجتماعی ضروری، حق ایمنی در صورت بیکاری، بیماری، ناتوانی، پیری و سایر شرایط زندگی که خارج از کنترل می‌باشد، برخوردار شود. در خصوص این حقوق اسناد بین‌المللی مهمی وجود دارد که به برخی مهم‌ترین از عناوین آنها اشاره می‌گردد:

۱) ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) ۲) اساسنامه سازمان بهداشت جهانی (۱۹۴۶) ۳) کنوانسیون حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۹۶ (۴) کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹) (اسلامی تبار، ۱۳۹۵: ۱۳۱-۱۲۷) حق دسترسی به دارو، تجهیزات پزشکی، واکسن ذیل حق سلامت دسته بندی شده و یکی از حقوق بنیادینی به شمار می‌رود که در نظام بین‌المللی حقوق بشر برای تحقق حق بر بهره‌مندی از سلامت جسمی و روانی مطلوب، ضرورت دارد. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در بند ۲ ماده ۱۲ خود در میان اقداماتی که از دولت‌های عضو می‌خواهد تا برای تحقق حق بر سلامت انجام دهند، به تعهد دول عضو جهت «پیشگیری، درمان و کنترل بیماری‌های فراگیر، بومی و حرف‌های و پیکار با این بیماری‌ها» اشاره کرده است. هرچند در ماده ۱۲ میثاق، اشاره صریحی به مسئله دسترسی به دارو نشده است، تعهد مندرج در قسمت (ج) بند ۲ ماده ۱۲، به موضوع دسترسی به دارو به عنوان ابزاری برای مبارزه با بیماری توجه کرده است، چرا که یکی از راه‌های بسیار مهمی که دولت‌های عضو می‌توانند با توسل به آن، این تعهد را اجرا کنند، تعمیم دسترسی به دارو است. از این رو، وجود دارو و دسترسی به آن، عنصری حیاتی در فرایند پیشگیری، درمان و کنترل بیماری‌ها به حساب می‌آید. (نیاورانی و جاوید، ۱۳۹۳: ۳۰-۲۸)

^۱. برای پرداختن به بحث حقوق بین‌الملل محیط زیست مراجعه کنید به کتاب حقوق بین‌الملل محیط زیست نوشته دکتر سید عباس پورهایمی و دکتر بهاره ارغند.

۳. حقوق مالکیت فکری در اسناد بین‌المللی

معاهدات، موافقتنامه، پروتکل‌ها، کنوانسیون‌ها، میثاق‌های بین‌المللی نیز در خصوص حقوق مالکیت فکری وجود دارد و یا بخشی از آنها به حقوق مالکیت فکری اشاره نموده است. از این دسته می‌توان به موافقتنامه و پروتکل ثبت بین‌المللی علائم تجاری مادرید، توافقنامه جلوگیری از نصب نشانه‌های منع غیر واقعی یا گمراه کننده بر کالا مادرید، قطعنامه حمایت از اسامی مبدأ و ثبت بین‌المللی آنها لیسبون، معاهده همکاری در ثبت اختراعات، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی اشاره نمود، که مهم‌ترین محتوای آن به چند تعهد کلی زیر اشاره می‌کند:

۱-۳. کنوانسیون ژنو^۱

این کنوانسیون در ۲۹ اکتبر سال ۱۹۷۱ میلادی برای حمایت از حقوق تولید کنندگان آثار صوتی و تصویری، در مقابل آن‌هایی که اجازه پیوسته برداری کپی‌برداری از آثارشان را ندارند، تنظیم شده است. (بزرگی، ۱۳۸۲: ۵۹)

۲-۳. معاهده برن^۲

با توجه به گسترش ارتباطات بین‌المللی، مقررات داخلی کشورها برای حمایت از حقوق مؤلفان و هنرمندان کافی نبود و توان آن را نداشت که از تجاوز به حقوق مالکیت فکری صاحبان آثار در سطح بین‌المللی جلوگیری کند. بنابراین می‌بایستی در این زمینه اقداماتی چندجانبه و در سطح بین‌المللی و بین دولت‌ها، به عمل آمد.

۳-۳. موافقت نامه تریپس^۳

موافقت نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری^۴ که جز، لاینفک و اسناد لازم الاجرای سازمان تجارت جهانی است، یکی از جامع‌ترین و کامل‌ترین مقررات درباره حقوق مالکیت فکری محسوب می‌گردد که تاکنون در سطح بین‌المللی وجود داشته است.

۱. Geneva Convention.

۲. Berne Agreement.

۳. TRIPS AGREEMENT.

۴. TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights).

این موافقت نامه از نظر پوشش، انواع مختلف حقوق مالکیت فکری را شامل گردیده و مقررات ماهوی نسبتاً کاملی را در راستای حمایت از آنها بیان می‌دارد. این موافقت نامه در سال ۱۹۹۴ مورد توافق عمومی قرار گرفت و سازمان تجارت جهانی^۱ (WTO) روند نظارتی و اجرایی آن را عهده دار است.

در موافقتنامه تریپس بند ۱ ماده ۴۵ مقرر داشته: «مقامات قضایی از این اختیار برخوردار خواهند بود که به نقض کننده یک حق مالکیت فکری، دستور دهند که به دارنده این حق، خسارت کافی^۲ برای جبران زیان وارده به او در نتیجه نقض این حق توسط شخص نقض کننده... بپردازد». در بخشی از بند ۲ همین ماده هم بیان شده: «اعضا می‌توانند در موارد مقتضی به مقامات قضایی اجازه دهند امر به جبران منافع (فوت شده) و یا پرداخت خسارت از پیش تعیین شده نمایند...».

این تضمین و اطمینان در اسناد بین‌المللی، عامل تشویق و ترغیب به تولید محصولات فکری است و بدون این تضمین فقط کسانی از هنرمندان و پدیدآورندگان سایر آثار فرهنگی، به چنین کاری مبادرت می‌ورزند که همسو با منافع صاحبان قدرت و سرمایه حرکت کنند و از سوی دیگر وجه انفعالی این حق مخاطبان آثار ادبی و هنری را در برابر ممانعت دولت و اشخاص دیگر، از دسترسی به نتایج این فعالیت‌های خلاق حراست می‌کند و به این ترتیب تضمین کننده «جامعه‌ای از استفاده کنندگان» از آثار مشمول مالکیت معنوی است. این کارکرد برای حق مشارکت در حیات فرهنگی، موجب رونق بازار پدیدآورندگان این آثار و مشوق خلاقیت و تولید می‌گردد.

۴. مصادیق نقض صلح و امنیت بین‌المللی توسط حقوق مالکیت فکری

یکی از مصادیق نقض صلح و امنیت توسط حقوق مالکیت فکری حق سلامت بین‌المللی است. حقوق سلامت عمومی بالاترین شاخه حقوق سلامت است، حقوق دارو و غذا به عنوان زیر مجموعه‌ای از حقوق سلامت، مورد بررسی قرار می‌گیرد. دارو نیز همچون غذا از اهمیت ویژه‌ای در حوزه سلامت عمومی برخوردار می‌باشد، البته به علت اینکه دارو برای جمعیت آسیب‌پذیر بیماران مورد مصرف دارد، باید گفت اهمیت آن مضاعف می‌باشد و خطرات احتمالی آن بیش از محصولات غذایی می‌تواند سلامت عمومی را تهدید کند. از طرفی دارو و درمان به علت طبیعت علمی و اهدافی که دارد رسالت جهانی و عمومی محسوب می‌شود زیرا تا جایی که امکان داشته باشد در جهت تسکین درد و درمان و تا جای ممکن کاهش رنج مردم به کار می‌رود. جامعه بین‌المللی در

۱. world trade organization.

۲. Adequate Compensation.

چندین سند، به حق سلامت بین المللی پرداخته است؛ ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ به حق برخورداری از سطح معیشت کافی برای سلامت و رفاه اشاره و جنبه الزام آوری به آن بخشیده است. همچنین ماده ۱۲ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی^۲ از حق برخورداری از بالاترین استانداردهای قابل دستیابی سلامت فیزیکی و روانی یاد کرده و تحقق آن را برعهده دولت‌ها گذاشته است. علاوه بر این دو سند ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک، ماده ۵ کنوانسیون منع تبعیض نژادی، مواد ۱۱ و ۱۲ کنوانسیون منع تبعیض علیه زنان در سطح جهانی و ماده ۱۱ منشور اجتماعی اروپایی، ماد ۱۶ منشور حقوق بشر و مردمان آفریقا، ماده ۱۰ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق بشر امریکا در زمینه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، دیگر اسناد الزام آور در سطح منطقه‌ای به شمار می‌آیند. برای روشن شدن چهارچوب کلی این حق، ضروری است به محتوای «سلامت» پرداخته شود. سازمان جهانی بهداشت سلامت را چنین تعریف می‌کند: «حالتی است که افراد در آن از رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی برخوردار باشند، زندگی مولد از نظر اقتصادی و باروری و زندگی با نشاطی داشته باشند.» با دقت بیشتر در این تعریف می‌توان دریافت که سلامتی تنها به معنی نبود بیماری نیست. در واقع حق سلامت فقط به معنای دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و ایجاد بیمارستان و تجهیزات پزشکی نیست؛ بلکه یک حق گسترده است و لازمه رسیدن به آن نیازمند تحقق همه حق‌های بشری است. دانستیم که حق دسترسی به دارو، تجهیزات پزشکی، واکسن یکی از حقوق مهم بشریت است که بسیار قابل توجه حقوق بین الملل قرار گرفته است. این در حالی است که حقوق مالکیت معنوی نقش مهمی در بخش دارویی ایفا می‌کند. این حقوق از طریق حق پتنت (حق انحصاری ثبت اختراع) می‌تواند یک بازار انحصاری را برای دارنده این حق رقم بزند در ضمن تجارت موازی نیز ممکن است با توسل به این حق انحصاری

۱. ماده ۲۵ - هر کس حق دارد از سطح یک زندگانی برخوردار باشد که سلامت و رفاه او و خانواده‌اش، منجمله خوراک و لباس و مسکن و رسیدگی‌های پزشکی آنان را تأمین کند. همچنین حق دارد از خدمات ضروری اجتماعی در هنگام بیکاری و بیماری و درماندگی و بیوگی و پیری یا در سایر مواردی که بنا به اوضاع و احوالی بیرون از اراده او وسایل معاش وی مختل گردد استفاده کند. مادر بودن و فرزند بودن، استفاده از کمک و مساعدت مخصوص را ایجاب می‌کند. هر کودک خواه حاصل زناشویی قانونی باشد یا غیر قانونی، از حمایت اجتماعی برابر برخوردار می‌گردد.

۲. ۱. کشورهای طرف این میثاق حق هر کس را به تمتع از بهترین حال سلامت جسمی و روحی ممکن الحصول به رسمیت می‌شناسند.
۲. تدابیری که کشورهای طرف این میثاق برای تأمین استیفای کامل این حق اتخاذ خواهند کرد شامل اقدامات لازم برای تأمین امور ذیل خواهد بود:

الف - تقلیل میزان مرده متولد شدن کودکان - مرگ و میر کودکان و رشد سالم آنان.

ب - بهبود بهداشت محیط و بهداشت صنعتی از جمیع جهات.

ج - پیشگیری و معالجه بیماری‌های همه گیر - بومی - حرفه‌ای و سایر بیماریها همچنین پیکار علیه این بیماری‌ها.

- ایجاد شرایط مناسب برای تأمین مراجع پزشکی و کمکهای پزشکی برای عموم در صورت ابتلاء به بیماری.

انجام شود. (اسلامی تبار، ۱۳۹۵: ۴۷۴) پتنت یا حق ثبت اختراع یک حق انحصاری است که در مقابله اختراعات و ابتکارات مفید (محصولات و فرایندها) برای یک بازه زمانی معین اعطا می‌شود. این حق قانونی به مخترع (دارنده این حق یا مالک این حق) حقوقی را می‌بخشد، که بر اساس آن می‌تواند مانع استفاده سایرین از محصول یا فرآیند ابتکاری شود. همینطور بدون اجازه صاحب این حق، ساخت، تولید، واردات، عرضه و فروش این گونه محصولات یا فرایندها نیز ممنوع می‌باشد. از طرفی دارندگان این حق قانونی باید اختراعات خود را در دسترس عموم قرار دهند تا بر دانش جمعی جامعه افزوده شود. (Tobias kiene, 2011: 26) پتنت یک اصل دوگانه را تثبیت می‌کند؛ از یک سو با تضمین کردن توانایی افراد و شرکت‌های مبتکر و قدردانی از آنها باعث تشویق و ترغیب افراد و سازمانها به امور ابتکاری و خلاقانه می‌شود و از سوی دیگر از طریق اعمال قدرت کدگذاری اطلاعات جدید مربوطه و (اغلب ناگفته) از انتشار احتمالی آنها و همینطور کاربرد واقعی آنها در دنیا جلوگیری به عمل می‌آورد. (Mariana Mazzucato, 2006: 41) همانطور که مشاهده می‌شود شاید حق انحصاری اختراع که یکی از حقوق مالکیت فکری است باعث ایجاد انگیزه و حمایت از مخترع شود اما همین حق تهدید جدی برای دسترسی به دارو، واکسن و اکتشافات پزشکی است، چرا که این حق به مالکان این حقوق، این حق را می‌دهد که دیگران را از فروش یا از واردات آن دارو یا واکسن جلوگیری کند و وقتی از چنین حقی استفاده نماید، یکی از ارکان حق بر سلامت که همان دسترسی به دارو، واکسن است به چالش کشیده شده و مانعی برای دسترسی به دارو و درمان می‌باشد و نتیجتاً اینکه حق سلامت که یکی از تعهدات حقوق بین الملل است با مانع رو به رو شده و حقوق بین‌الملل توسط حقوق مالکیت فکری نقض می‌گردد. همچنان که امروز این مسئله بسیار مبتلا به است و ابزاری برای قدرتمندی بعضی از دولت‌ها و به خطر افتاد سلامتی ملتی دیگر است. که در نهایت صلح و امنیت بین المللی را با مخاطر رو به رو می‌کند. مثال دیگر در خصوص سلاح‌های کشتار جمعی است. سلاح‌های کشتار جمعی، سلاح‌هایی هستند که قابلیت انهدام و زیان‌های گسترده و یا ایجاد مسمومیت در سطح وسیع را دارند. در این تعریف بر معیار قدرت تخریب تاکید شده است.^۱ بر اساس معیار دیگری که به آثار مخرب آن اهداف معینی محدود نمی‌شود؛ می‌توان سلاح‌های کشتار جمعی را سلاح‌هایی تعریف کرد که ماهیتاً جز به منظور انهدام وصی به کار نمی‌روند و آثار مخرب آن چنان است که نمی‌توان به اهداف معینی محدود شود. بنابر معیاری که مقبول کمیته بین‌المللی صلیب سرخ است، تمام سلاح‌هایی در این

^۱. توافقات پاریس ۱۹۵۴ راجع به پیوستن آلمان فدرال به پیمان آتلانتیک شمالی، ضمیمه شماره ۲ پروتکل سوم توافقات ناظر به کنترل تسلیحات.

زمره قرار می گیرند که بنا به ماهیت خود و نحوه استفاده از آن موجب آثار مخرب غیرقابل تفکیک می شوند. این آثار عموماً غیرقابل پیش بینی و مهارناشدنی است، به همین سبب این سلاح ها را سلاح های وحشت نیز می نامند. سلاح های اتمی، سلاح های بیولوژیک، سلاح های شیمیایی از این دسته هستند. (رنجبریان، ۱۳۷۷: ۱۵-۱۳) به موجب اسناد، کنوانسیون و معاهدات زیادی از جمله: منع گسترش، تولید، انباشت و بکارگیری سلاح های شیمیایی و انهدام آنها مصوب سال ۱۹۹۳ میلادی، کنوانسیون منع تکمیل و توسعه و تولید و ذخیره سلاح های باکتریولوژیک (بیولوژیک) و سمی و انهدام سلاح های مذکور، پروتکل مربوط به منع استعمال گازهای خفه کننده و سمی و یامشابه آن و وسایل باکتریولوژیک در جنگ - مورخ ۱۷ ژوئن ۱۹۲۵، پیمان بین المللی منع گسترش سلاح های هسته ای مشتمل بر یک مقدمه و یازده ماده که در تاریخ ۱۰ تیر ماه ۱۳۴۷ برابر با اول ژوئیه ۱۹۶۸، پیمان ۱۹۶۳ راجع به منع آزمایش سلاح های هسته ای در جو و فضای ماوراء جو وزیر آب - در دیباچه پیمان مذکور، تولید، ساخت، استفاده از این سلاح ها به منظور استقرار و حفظ صلح و امنیت جهانی ممنوع شده است. این تعهدات بر دوش کلیه دولت ها و اعضای جامعه بین المللی بوده و از حقوق مهم بین المللی به شمار می رود. تولید این سلاح ها ناشی از یک حق مالکیت فکری است که از آن مالکان حقوق مالکیت فکری اینگونه آثار است. همچنان که از تشریح مطالب فوق استنباط می شود، در مورد حقوق مربوط به مالکیت فکری سلاح های کشتار جمعی و حقوق بین الملل تعارضی وجود دارد که جنبه های حمایتی حقوق مالکیت فکری باعث نقض حقوق بین الملل در پس تولید، ساخت یا استفاده از سلاح های کشتار جمعی می گردد. مثال دیگر در خصوص حق بین المللی محیط زیست است که مجموعه ای از قواعد حقوق بین المللی که موضوع آن پیشگیری از آلودگی محیط زیست و هدف آن حفاظت از محیط زیست می باشد. همانطور که در فصول گذشته بررسی شد، کنوانسیون ها و معاهدات زیادی، دولت ها را متعهد به حفظ و منع از ایجاد آلودگی یا به خطر انداختن محیط زیست می کنند. اما حقوق مالکیت فکری همواره پشتیبان حمایت از اختراع، تولید و ساخت بسیاری از محصولات است که ممکن است برای محیط زیست خطرات فراوان و جبران ناپذیری داشته باشند. در این مصداق نیز حقوق مالکیت فکری با حقوق بین الملل تعارض پیدا کرده و ممکن است موجبات نقض حقوق بین الملل محیط زیست را فراهم کند. برای مثال تولید یا استفاده از سلاح های شیمیایی باعث تخریب محیط زیست و گونه های گیاهی و جانوری بسیاری می گردد که بعضاً غیرقابل جبران است.

حفظ صلح، نظم و امنیت بین‌المللی، توسعه روابط دوستانه در بین الملل بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل برای تحکیم صلح جهانی، برطرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هرگونه عمل تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح، اصلی‌ترین و بنیادی‌ترین، تعهدات و اهداف نظام حقوق بین‌الملل می‌باشد. (ماده ۲ منشور سازمان ملل متحد) بررسی‌ها نشان می‌دهد حقوق مالکیت فکری چه در کشورها چه در اسناد بین‌المللی مورد توجه و حمایت قرار گرفته است. کنوانسیون ژنو، معاهده برن، موافقتنامه تریپس، کنوانسیون پاریس، میثاق‌های بین‌المللی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، میثاق سیاسی، مدنی، سازمان جهانی واپیو از جمله اسناد است که به حمایت از حقوق مالکیت فکری در عرصه بین‌الملل می‌پردازد. سازمان جهانی مالکیت فکری (واپیو) به دنبال ارتقای حمایت از مالکیت فکری در سراسر جهان از طریق همکاری بین دولت‌ها و در صورت لزوم با همکاری سایر سازمان‌های بین‌المللی و ایجاد همکاری اداری بین اتحادیه‌های تأسیس شده به وسیله معاهدات تحت نظر واپیو است. همچنین کنوانسیون‌ها و معاهدات به دنبال حمایت از مالکان و خالقان آثار فکری در عرصه بین‌الملل هستند. مزایای حمایت از این حقوق باعث تشویق مالکان و خالقان اینگونه آثار است و حلقهٔ مکمل چرخهٔ نوآوری به حساب می‌آید و سبب شکوفایی اندیشه‌های خلاق انسانی، توسعه تحقیقات، علم و فناوری و تجارت یک کشور می‌گردد و البته اگر تولیدات آثار فکری در راستای اسقرار صلح و امنیت جهانی و با این رویکرد به مصرف برسد، قاعدتاً اثرات مثبتی به دنبال دارد و می‌توان گفت که حقوق مالکیت فکری همسو و هم‌جهت با تعهدات حقوق بین‌الملل قدم برمی‌دارد. اما متأسفانه مثال‌ها و مصادیقی وجود دارد که نشان می‌دهد؛ حقوق مالکیت فکری اثرات منفی در نظام حقوق بین‌الملل گذاشته، و به کرات نظم، صلح و امنیت بین‌المللی توسط مالکان یا خالقان حقوق مالکیت فکری نقض شده و به خطر افتاده است. برای مثال پتنت یا حق ثبت اختراع، یک حق انحصاری است که در مقابل اختراعات و ابتکارات مفید برای یک بازه زمانی معین اعطا می‌گردد. این حق قانونی به خالق یا مالک اثر این حق قانونی را اعطا می‌کند که بر اساس آن سایرین حق استفاده از آن را نداشته و همین‌طور بدون اجازه مالک این حق، حق ساخت، تولید، واردات، عرضه و فروش این‌گونه محصولات را ندارند. از طرفی حق سلامت بین‌المللی و حق دسترسی به داروها، واکسن‌ها، تجهیزات پزشکی، که زیر مجموعه تعهدات بین‌الملل در راستای حفظ نظم و صلح و امنیت جهانی است، حقی بنیادین در نظام بین‌المللی حقوق بشر به شمار می‌رود. اما حق پتنت به مالکان و خالقان این آثار این حق را می‌دهد که دستاورد خود را به کشورهای دیگر ارائه ندهند یا به حدی قیمت آن را بالا ببرند که کشورها امکان استفاده از آن را نداشته باشند. بنا بر این ممکن است افراد زیادی در اثر عدم دسترسی به داروها، واکسن‌ها یا

تجهیزات پزشکی در اثر اعمال این حق، سلامت خود را از دست داده و منجر به مرگ و میر در سطح بالا شود. در نتیجه، حمایت از حقوق مالکیت فکری مخترعین دارویی در کنار آثار مثبتی که از حیث پیشرفت کیفی داروها و ظهور داروهای جدید در پی دارد، می تواند تأثیر منفی بر حمایت جهانشمول از حقوق بشر و تعهدات حقوق بین الملل بر جای بگذارد. در این خصوص امکان دارد که میان تعهدات دولت ها به موجب حقوق بین الملل بشر از یکسو و تعهدات ناشی از اسناد بین المللی مالکیت فکری (به ویژه موافقتنامه تریپس) از سوی دیگر، تعارض پدید آید. مثال دیگری که نقض صلح و امنیت جهانی توسط مالکان حقوق مالکیت فکری است، تولید، ترویج، گسترش و استفاده از سلاح های کشتار جمعی مانند سلاح های هسته ای، میکروبی، سمی و شیمیایی است. با اینکه در نظام بین الملل اسناد زیادی به منع تولید و گسترش اینگونه سلاح ها پرداخته اند اما قوانین مالکیت فکری از ابداعات، اختراعات و تولیدات حمایت می کند و از سوی دیگر ترویج و گسترش اینگونه سلاح ها همانطور که در طول تاریخ و مصادیق متعدد مشاهده شده است، باعث به خطر انداختن صلح و امنیت جهانی در پی استفاده از این سلاح ها علیه کشورها شده است. پس نقض حقوق بین الملل و به خطر انداختن صلح و امنیت بین المللی امری مسلم در این مصداق است که حقوق بشردوستانه را به خطر انداخته و حتی در مصادیق عینی زیادی محیط زیست را نیز که حمایت از آن از تعهدات بین الملل به شمار می رود را زیر پا نهاده است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. اسلامی تبار، شهریار، **مبانی حقوق سلامت**، مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۳۹۵.
۲. بزرگی، وحید (۱۳۸۲)، **حقوق مالکیت فکری در سازمان تجارت جهانی**، مجله بررسی های بازرگانی، شماره ۱.
۳. پورهاشمی و ارغند، سیدعباس و بهاره، **حقوق بین الملل محیط زیست**، دادگستر، ۴.۱۳۹۲.
۴. ربکا والاس، **حقوق بین الملل**، سید قاسم زمانی و مهناز بهراملو، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی، چاپ اول، ۱۳۸۲، صفحه ۲۸۰.
۵. رنجبریان، امیرحسین، **حقوق بین الملل سلاح های کشتار جمعی**، دادگستر، ۱۳۷۷.
۶. رنجبریان، امیرحسین، **حقوق بین الملل سلاح های کشتار جمعی**، دادگستر، ۱۳۷۷.
۷. رئیس، محسن و آقای، مریم (۱۳۸۵)، **حقوق مالکیت معنوی در فقه امامیه و قوانین موضوعه ایران**، فصلنامه پژوهشی فقه و حقوق اسلامی.

۸. زرکلام، ستار، حقوق مالکیت ادبی و هنری، سمت، ۱۳۸۷.
۹. سهرابی، محمد (۱۳۸۳)، **حقوق بین‌الملل عمومی**، گنج دانش، تهران.
۱۰. صفایی، سیدحسن (۱۳۸۹)، **دوره مقدماتی حقوق مدنی**، نشر میزان، تهران.
۱۱. ضیائی بیگدلی، محمدرضا، **حقوق بین‌الملل عمومی**، گنج دانش، ۱۳۹۲.
۱۲. عبدالمنعم فرج صده، **اصول القانون**، ج ۱، ص ۴۷، بیروت: دارالنهضة العربیة.
۱۳. مستقیمی، بهرام، طارم سری، مسعود (۱۳۷۵)، **مسئولیت بین‌المللی دولت**، زیر نظر دکتر جمشید ممتاز، دانشگاه تهران، تهران.
۱۴. مهرپور، حسین (۱۳۸۸)، **ساز و کارهای بین‌المللی و میزان بازندنگی آنها در نقض حقوق بشر**، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۸، ۴۲-۷.
۱۵. نیاورانی، صابر، جاوید، احسان (۱۳۹۵)، **حق دسترسی به داروهای اساسی در چارچوب موافقت‌المللی نامه ترپیس و چالش حمایت از حق بین بشر بر سلامت**، مجله حقوقی بین‌المللی / شماره ۵۴ / بهار تابستان ۱۳۹۵ / صفحات ۵۸-۲۹.

ب) اسناد بین‌المللی

۱۶. منشور ملل متحد ۱۹۴۵
۱۷. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶
۱۸. کنوانسیون جلوگیری از کشتار جمعی و مجازات آن مصوب ۹ دسامبر ۱۹۴۸
۱۹. کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های بتر حمانه، غیرانسانی یا تزدیلی (۱۹۸۴)
۲۰. کنوانسیون منع تول به زور، پیمان بریان-کلوگ یا پیمان پاریس ۱۹۲۸
۲۱. کنوانسیون منع گسترش، تولید، انباشت و بکارگیری سلاح‌های شیمیایی وانهدام آن‌ها ۱۹۹۳
۲۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)
۲۳. اساسنامه سازمان بهداشت جهانی (۱۹۴۶)
۲۴. کنوانسیون ژنو ۱۹۷۱
۲۵. معاهده برن ۱۸۸۶
۲۶. موافقتنامه ترپیس ۱۹۹۴
۲۷. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶

۲۸. کنوانسیون منع، گسترش و تولید و انباشت سلاح‌های باکتریولوژیک (بیولوژیک) و سمی و انهدام آنها ۱۹۷۲
۲۹. معاهده منع سلاح‌های هسته‌ای ۱۹۶۸
۳۰. کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی ۱۹۹۳

ج) منابع لاتین

31. Crawford, James & Simon Olleson (2000), the Exception of Nonperformance: Links between the Law of Treaties and the Law of State Responsibility, Australian Yearbook of International Law.
32. Tobias Kiene. The Legal Protection of Traditional knowledge in the Pharmaceutical Field. Die Deutsche Nationalbibliothek, 2011.41.
33. Mariana Mazzucato, Giovanni Dosi. Knowledge Accumulation and Industry Evolution: The case of Pharma-Biotech. Cambridge University Press, March 2006.P41.